

ГИБЕЛТА НА АТОМНАТА ПОДВОДНИЦА „КУРСК“

По разследването на книгата „A Time to Die“ на Robert Moore (ISBN 0-553-81385-4)

08:00 ч., Събота, 12 август (2000 г.)

Южно Баренцово море

За четиридесет и осем часа, от ранния четвъртък на 10 август до събота, ученията на Северния флот вървяха съгласно плана, общо казано, въпреки наличието на няколко ясно видими технически проблеми и провали на оръжията.

Няколко надводни кораби изстрелваха ракети към баржите-цел зад хоризонта, за да опитат пусковите системи и да тренират екипажа. Първата стрелба на крайцера „Петър Велики“ премина забележително погрешно, една ракета от типа Р-700 „Гранит“ се заби в морето на малко разстояние от кораба. Имаше подозрения за отказ на двигателя на ракетата, защото командирите умишлено избраха за първоначално изстрелване най-старите си ракети. Вторият пуск беше по-добър, учебната глава се приводни изключително близко до целта, достатъчно близко за наблюдателите в патрулните катери, за да я опишат като „пълен успех“.

Натискът да се изпращат положителни новини в министерството на отбраната беше интензивен и адмирал Попов беше задължен да даде предварително записано телевизионно интервю, където изразяваше дълбоко удовлетворение от представянето на корабите и подводниците и описващо маневрите като решителен успех. Екипажите, добави той, се отправяха към дома.

Докато преждевременните поздравителни заявления вървяха, упражнението не беше завършило съвсем. Всички четири подводници – „Курск“, „Борисоглебск“, „Даниил Московский“ и „Карелия“ все още трябваше да преминат по своя ред.

Трите подводници имаха за задача да изстрелят торпеда, а „Карелия“ да изстреля балистична ракета. На борда на подводниците от Северния флот командирите им се подготвяха за тактическата фаза на военните игри, когато те трябваше да маневрират до предварително определените патрулни райони, опитвайки се да избягнат откриване от руските надводни кораби. Флотът даваше награди на екипажа на подводницата, която се е представила най-добре и между командирите имаше добродушно съперничество за наградите.

С вдигането на слънцето високо в ясното арктическо небе през тази съботна утрин, „Петър Велики“ и неговите спомагателни кораби се втурнаха в морето на западен курс. Точните движения на групата се пазеха в тайна с цел за въвеждане на елемент на изненада. След малко, корабите обърнаха обратно на югоизточен курс. Всички подводници бяха вече

разположени в техните позиции за стрелба и всеки командир сигнализира до флотското командване, че очаква крайната фаза на учението да започне.

„Сигналът от „Курск“ – „Готов съм за торпедна стрелба“, се получи в 08:51 часа сутринта. (донесенията са винаги в единствено число, от командира!)

Това щеше да бъде последната връзка с „Курск“, докато не завърши учението. Всяка подводница имаше стриктни инструкции да стои в своя специфично определен за учението район. Това елиминираше възможността от сблъскване и щеше да помогне на надводните кораби да открият присъствието на западна шпионска подводница. Всеки акустичен сигнал, който се движи тихо под вълните, но извън определените патрулни райони би могъл да се счита за враждебна западна подводница.

Операциите на „Курск“ бяха фокусирани сега изцяло към предните два отсека на подводницата, в които се намираха командния център и торпедното отделение. Останалата част от подводницата съществуваше просто, за да транспортира оръжието до точката за стрелба и сега усетът, тактическите умения и хладнокръвието на командира заемаха централно място.

Капитан I ранг Геннадий Лячин обичаше да стои в сърцето на централния команден пост по време на подготовката на торпедото за изстрелване, докато наблюдаваше своя отбор и абсорбираше информация от тези около него. Офицерите бяха отлични професионалисти и тяхното настроение беше оптимистично. Във всеки отсек имаше хора, на които той вярваше напълно – спойка, изкована по време на дългия средиземноморски патрул преди девет месеца. В Лячин съществуваше облекчението от факта, че допълнително техници работят в торпедния отсек и той не се притесняваше от наличието на няколко старши брегови щабни офицери в контролния център, които се качиха на подводницата заради учението.

В истински стегнатата подводница атмосферата е спокойна и професионална по това време. Командирите на подводници казват, че перфектната атака се провежда в стегнат, ефективен и безмилостно клиничен маниер. Но за руските командири на подводници, с много по-малка тренировка от техните западни противници, изстрелването на торпедо е главоболна работа. Въпреки доверието му в екипажа, Лячин знаеше добре за повишените рискове, които бяха в резултат на ужасното състояние на флотската инфраструктура. Даже когато се концентрираше в потока на заповеди и подготовка за водене на изстрелването, той се бореше с няколко обезпокоителни въпроса. Това бяха съмнения, които занимават всички командири на руски подводници. Бяха ли тестовите торпеда използвани твърде често? Дали главата на торпедото не е дестабилизирана поради лошо боравене? Прилагани ли са били стриктно правилата за безопасност при съхраняването на боезапаса?

След като „Петър Велики“ навлезе в предопределения район на „Курск“ и Лячин беше доволен от диспозицията на корабите, той щеше да

заповяда изстрелването на двете специални учебни торпеда в бърза последователност. Бойните им глави бяха заменени с практически и в тях бяха монтирани устройства, които записваха скоростта, посоката и дълбочината на хода на торпедата. В допълнение, на всяко беше монтирано безопасно устройство, което осигуряваше торпедата да преминат доста дълбоко, без да рискуват да ударят надводния кораб. В края на техния пробег, устройството за изплаване щеше да ги издигне до повърхността на морето.

Алармен звънец прозвуча в подводницата. Един къс, след това един дълъг сигнал от двадесет секунди. Това беше сигнал за екипажа да заеме своите бойни постове. Гласовата команда от старши офицер обясняваше причината за алармата: „Учебна тревога! Торпедна атака!“

„Курск“ се придвижи в позиция за изстрелване. Торпедото се приплъзна в по-голямата 650 милиметрова тръба на десния борд с остро свистене на въздуха и звукът на задния капак на тръбата, който се затваряше зад него. Всичко изглеждаше нормално в торпедния отсек. В съответствие с общоприетата практика по време на торпедни стрелби, усилените водонепроницаеми врати между командния център и торпедния отсек бяха отворени, което помагаше да се намали налягането и разнесе шума от пуска на торпедото.

Точно преди 11:30 часа Лячин направи последните пресмятания за геометрията на стрелбата и избиране на точния момент за атаката.

Веригата от събития, която щеше да се разгърне скоро, не беше започната от Лячин, а от непредвидено развитие на някои явления в първата част на торпедното отделение. Със своите отличителни сиво-зелени стоманени корпуси, торпедата лежах на стелажите, с гребните им винтове, загърнати в защитна обвивка. Малкият проход долу в центъра позволяваше на техниците да инспектират оръжията, но това си беше тясно място.

Съвременните торпеда са построени със същия основен дизайн както примитивната им версия отпреди осемдесет години. В предната им част се намира бойната глава, а зад нея е пропульсивната система, която задвижва торпедото през водата, както и насочващата система, която води торпедото до целта. В ранните дни, когато торпедото се е утвърждавало като оръжие през Първата световна война, бойната глава е представлявала детонатор, който се е задействал и експлодирал при удар на торпедото с корабния корпус на целта. Новото поколение торпеда са много по-разрушителни, проектирани да се движат по-бързо, да носят повече разрушителна мощ при увеличен район на действие и да търсят целта активно. Те са ултра-изпълнителни машини, които веднъж пуснати, се втурват в драматичен спринт към постоянно движещата се цел в океана. Някои морски инженери сравняват техния ход с преследването на антилопа от гепард – ловецът следва всяко отчаяно извиване и завой на жертвата, постоянно приближавайки я, за да я убие.

В търсенето на крайно изпълнение при подводните оръжия съществуват повишени опасности. Високите скорости и големия район на действие на торпедата изисква огромни количества енергия. Тя се складира в пропульсивната секция на съвременното високо ефективно торпедо и даже превишава тази на бойната глава. Инженерното предизвикателство сега е как да се укроти тази енергия до момента на изстрелване на торпедото.

През 1920 г. инженерите по пропульсивна техника достигнали до идеята за захранване на торпедото с обикновено гориво като бензина, което би дало огромно повишаване на енергията при смесването му с окислител. Комбинацията би дала бурна, но съдържана химическа реакция. Най-добрият теоретичен избор е бил течният кислород, но се е преценило, че той е твърде опасен и летлив за съхранение вътре в подводницата. Следващият най-добър окислител се оказва водородният прекис или по-точно наречен двуводороден прекис (H_2O_2), който е познат в своята високо концентрирана форма като High Test Peroxide (НТР). (3-процентовият разтвор на водородния прекис е кислородната вода, а НТР е от 85 до 98 процентов разтвор – бележка на преводача).

Първото руско НТР торпедо е било известно под строго функционалното име „53-57”, като цифрата 53 се е отнасяла до диаметъра му в сантиметри, а цифрата 57 е означавала годината на въвеждане. Московските военни лидери, които се придържат към дълбоко вкоренената вяра, че по-голямото е по-добро, се убеждавали взаимно да конструират още по-мощни оръжия. Пришпорвани от съревнованието през Студената война, те поръчват разработването на голямо, по-мощно торпедо. Резултатът бил торпедото 65-76. Както се предполага от името, то е трябвало да се изстрелва през 65 сантиметрова торпедна тръба и било въведено през 1976 г. Торпедото си намира своето място в руския флот сред многоцелевите подводници, задвижвани с атомно гориво. „Курск” носеше две такива торпеда в утрото на учението. Едното беше току що вкарано в дясната тръба № 4 и щеше да бъде първото учебно торпедо, което щеше да бъде изстреляно. Второто торпедо за изстрелване през този ден беше УСЭТ-80, по-малко, 53 сантиметрово, но мощно торпедо, което се задвижваше от електрическа пропульсивна система.

След като времето за стрелба започне да се отброява, торпедният разчет проследяват по стриктен чек лист за подготовката.

- да се потвърди, че предният капак на торпедната тръба е надеждно затворен и да се провери повторно чрез отваряне на клапан и уверяване, че водата не е под високо налягане.
- застопоряване на задния капак в отворено положение и проверка на торпедната тръба, че е чиста от остатъци.
- проверка за окончателната готовност на торпедото.
- внимателно наблюдаване на торпедните лифтове, докато същите докарват торпедото на едно ниво с торпедната тръба.

Към този момент торпедото се приплъзва напред в торпедната тръба – необятна мощност в изглеждащата измамно проста обвивка. Интеркомът към командния център се поддържа постоянно отворен, за да осигури поддържане на постоянна връзка с офицерите от втори отсек, докато последната серия проверки продължава в торпедния отсек:

- снемане на защитните покрития и стопори от винтовете и от рулите в задната част на торпедото.
- фиксиране на торпедото на място и свързване на контролните кабели.
- затваряне на задния капак и наводняване на торпедната тръба.

Морската вода се втурва в торпедната тръба докато налягането се изравни с това на морската вода зад борда. След това, в торпедният отсек чакат за инструкции от командира да отворят външния клапан във външния хидродинамически корпус, с което се прекъсва гладката форма на носовата геометрия на подводницата.

След това се чака заповед за изстрелване.

В командния пост по това време, всички очи са приковани върху капитана. Може би, само пилотът на самолет изстребител има същата възможност да оформи изхода на мисията с една ръка така, както командирът на подводницата. Въпреки че съществуват дълбоки другарски отношения на борда, сред повече от стотината високо обучени професионалисти на подводницата, които работят като екип, всеки със своята специфична отговорност, в момента в който се подготвя изстрелване на торпедо или ракета или когато подводницата е въввлечена в бойни действия или аварийни случаи, командирът взема всички големи решения. Само един човек в командния пункт определя съдбата на подводницата и успеха в мисията.

Няма друга професия в живота, при която човек в своите тридесет или ранни четиридесет години може да бъде подложен на такава изискваща и самотна работа, както командирът на атомната подводница, където паникьосването под напрежение може да има катастрофални резултати. Веднъж излезли на море на таен патрул, от подводниците се очаква да се свързват само при абсолютни извънредни случаи. Командирът на подводница, която е въоръжена с балистични ракети, действа самостоятелно, имайки достатъчно власт да унищожи голяма част от планетата.

При учебната атака Лячин избра пускът на торпедото към „Петър Велики“ да се извърши от перископна дълбочина. Изстрелването на торпедото от по-голяма дълбочина е друга опция по време на война, когато запазването на скритостта на подводницата е въпрос на оцеляване и това тогава може да бъде най-желаната тактика. Все пак, много по-лесно е да се захване целта тогава, когато вашият перископ и антени се показват над морската повърхност. Това е като отиване на бой с отворени очи. Лячин проследи „Петър Велики“ с използването на всички сензори на „Курск“ – перископа, хидроакустиката и електронното захващане на радара на

надводния кораб. Идентичността на целта се потвърди от Лячин по съвпадането на пасивната и хидроакустична характеристика с тази от неговата библиотека с данни. Всичко беше готово за атаката.

Последната информация за целта проблесна през контролния кабел, който беше прикрепен към насочващата система на торпедото. При съответната команда моторът на 65-76 торпедо щеше да стартира и като получаваше движение от сгъстения въздух, то щеше да бъде изхвърлено от тръбата и спуснато в открито море. Когато торпедото е на безопасно разстояние от подводницата, пропульсивната система щеше да се включи. НТР и бензинът се запалваха в тяхната мощна химическа реакция, като гонеха торпедото с тридесет възла към целта.

Капитан Лячин нямаше основание да знае за историята по обслужване на учебното торпедо, което лежеше в торпедна тръба № 4 и което той щеше да изстреля към своята цел. Торпедото беше произведено през 1990 г. във фабриката „Машзавод“ в Алма Ата, най-големият град на Казахстан, които лежеше дълбоко в съветска централна Азия. В притежание на Северния флот от 1994 г., когато е било за последен път на сервиз, торпедото никога не е било използвано преди това, за разлика от много други учебни боеприпаси. Техническата документация описва това 65-76 торпедо като фабричен № 298А 1336А ПВ.

Но никакъв книжен документ не разкриваше неговата най-голяма и най-ужасяваща тайна – дълбоко в корпуса му, за период от шест години, корозията, невидима за окото, беше започнала да отслабва вътрешните метални и пластмасови компоненти, включително уплътненията, които бяха опасно близко да танка, който съдържа НРТ.

Торпедото беше натоварено на подводницата на 3 август от двамата техника на „Курск“, старши мичман Абдулхадур Илдаров и старши лейтенант Алексей Иванов-Павлов. Супервайзерът на базата отсъстваше и те подписаха изискваните документи, които потвърждаваха, че боеприпасът беше вече отговорност на екипажа на „Курск“.

От момента, в който те се подписаха за торпедото и го вкараха през товарния люк в първи отсек, Илдаров и Иванов-Павлов несъзнателно превърнаха „Курск“ в потенциална зона на бедствие. Ужасяващата разрушителна сила на рисковото НТР торпедо беше станала разрушително ясна преди четиридесет и пет години.

В едно искрящо утро през средата на лятото на 1955 г., подводницата от Британските кралски ВМС „Сидон“ беше в пристанище Портсмът, на вързала, на борд на кораб-депо. С екипажа по „разписание в пристанище“, корабът „Сидон“ се очакваше да излезе на море и всички люкове бяха закрити, освен тези на бойната рубка на подводницата.

Внезапно, вътре в торпедна тръба № 3, торпедото с диаметър двадесет и един инча (533 милиметра – бележка на преводача) известно с прозвището си „Фантазия“ експлодира без предупреждение. Останките бяха захвърлени обратно в торпедния отсек и отровните газове преминаха през подводницата, като убиха дванадесет души. Корабът „Сидон“ започна

да се наводнява. Близките кораби правиха отчаяни усилия да го поддържат в плаващо състояние, но след по-малко от тридесет минути от експлозията той потъна.

Инцидентът положи началото на едно изтощително разследване от кралските ВМС и за дълги години резултатите от разследването бяха държани в тайна. Адмиралтейството вярваше, че НТР е протекъл от тръба и е достигнал до каталитичната камера на торпедото. Техният свръхсекретен доклад заключаваше, че капчици от НТР може да са се запалили на „омаслена повърхност ... (и) бурното горене и последвалото повишаване на налягането са спукали торпедната тръба.“ Шест души загинаха от избухването и раните от изгаряне, другите шест души бяха убити от гъстите отровни газове на въглеродния окис, които бързо запълни подводницата.

На пръв поглед водородният прекис, H_2O_2 изглежда като една извънредно безобидна течност, без цвят и без мирис. Както показва формулата, това е просто вода (H_2O) плюс един допълнителен атом кислород. Но когато тя контактува с някои метали като мед, реакцията е бърза и буйна. При опита да изхвърли допълнителния кислороден атом, тя произвежда огромни количества от топлина. Медът се намира в бронза и месинга, като и двете сплави се използват при направата на торпедните тръби. В резултат на това, следователите стигнаха до извода, че водородният пероксид е протекъл тогава, когато торпедото е било в позиция за изстрелване, в резултат на което е започнала химическата реакция.

Това, което шокира разследващите, беше фактът, че загинаха дванадесет души и една подводница потъна, без бойната глава на торпедото даже да детонира. Цялата разрушителна мощност беше в пропульсивната система. Там и тогава кралските ВМС решиха, че водородният пероксид е твърде летлив за съхраняване в непрощаващите теснини на торпедния отсек. Никога повече британска подводница не излезе на море с боезапаси, съдържащи НТР.

Руският Северен флот не беше издал никакъв подобен указ. Торпедото 65-76 лежеше мълчаливо в торпедната тръба на борда на „Курск“. Държан за пуск, мощният химически коктейл НТР беше готов за запалване.

В този ден седем души баха натъпкани в тесните проходи на торпедния отсек, включително Мамед Гаджиев, единственият цивилен на борда. Той беше от Дагестан, в руската част на Кавказ, и работеше в занемарена фабрика, която произвеждаше много от торпедата на ВМС. Гаджиев беше талантлив и сериозен мъж в средата на своите тридесет години и имаше квалификация във въздухоплаването. Той беше учил в Украйна преди преминаването му на работа до бреговете на Какпийско море, за да е близко до съпругата си и двете си дъщери-тийнеджърки. Гаджиев беше на борда на „Курск“, за да наблюдава теста на новите

аккумулятори на електрическото торпедо УСЭТ-80, второто, което трябваше да се изстреля в тази съботна утрин.

Той стоеше в торпедния отсек, слушайки как екипажът преминава по чек листа за изстрелване и нито техническите му знания, нито инженерният му инстинкт, биха му дали някакво предварително предупреждение, че става нещо ужасно лошо. От резервоара на безцветния НТР, същият прокапваше през уплътненията, дълбоко в корпуса на торпедото 65-76. Въпреки че неумолимата химическа реакция беше започнала, тя трябва да е била невидима за тези, които бяха в торпедния отсек.

Експлозивната мощност, която трябваше да подкара 11-метровото и петтонно торпедо със скорост от тридесет възла за преход от около петдесет мили беше готова да унищожи предните отсеци на „Курск“. С ускоряване на реакцията, Гаджиев може да е почувствал няколко секунди парализиращ ужас, съзнаващ мимолетно за огромните разрушителни сили които се пораждаха.

Торпедото избухна в масивна огнена топка точно в 11:28:27 часа със сила еквивалентна на 100 килограма тринитротолуол. Взривът беше регистриран със степен 1.5 по скалата на Рихтер – размерът на малко земетресение.

През задния капак на торпедната тръба, все още отворен, енергията се втурна назад в отсека, разпространявайки се със скорост повече от хиляда метра в секунда, обгръщайки всички седем души в струя от пламъци.

Мамед Гаджиев, Абдулхадир Илдаров, Алексей Зубков, Иван Нефедков, Максим Боржов, Алексей Шулгин, Арнолд Борисов. Те бяха изпепелени с милостива скорост от сили с непреодолима мощност.

Непосредствено зад торпедния отсек беше втори отсек, където се намираще оперативното сърце на подводницата и където тридесет шест души бяха на техните постове. Обикновено, в командния център има тридесет и един офицери и матроси, а на това плаване присъстваха допълнително пет старши брегови офицери, които наблюдаваха представянето на подводницата и нейния команден екип. В командния пункт, до перископа или близко до него стоеше капитан Лячин. Следващ до него стои Сергей Тилик, двадесет и четири годишен, с подводничарството в кръвта и наблюдаващ своето хидроакустично обзавеждане.

Експлозията препусна бясно през втори отсек захвърляйки хората от техните постове срещу машинариите и тръбопроводите, които обграждаха контролния пост. Подводничари, които са изпитвали дълбочинни бомби разказват за терзаещото психологическо въздействие, страхът, несигурността какво ще се случи след малко, чувството, че няма къде да се укрият. Тази експлозия беше от далеч по-голям мащаб и вътре в подводницата.

Силите по сигурност използват зашеметяващи гранати, за да обездвижат хората, защото интензивният шум и проблясък на светлина съкрушават и парализират човешкото съзнание. Лячин, Тилик и всички около тях са били подложени на шок от зашеметяващи гранати, увеличен със стотици пъти. Техният шок и объркване би трябвало да са били пълни. Те не бяха в състояние да спрат поредицата от експлозии, спуквания и лавинообразни електрически повреди, които обрекоха подводницата.

Никой, който е изпитал експлозии от този мащаб на подводница не е оцелял, за да разкаже ужаса. Историите от първа ръка, които са най-близко, са следователно експлозиите от бомби в близък обсег. Малко са онези, които си спомнят по-живо уникалната психология на пребиваването в опасност в подводница, от Лотар Гюнтер Буххайм, който е плавал на немска подводница през Втората световна война. Той описва ужасът на поредните сътресения, очакването на екипажа да се спуска корпуса, фаталното нахлуване на ледения океан:

„Ударът свали двама души на пода. Виждам крещяща уста, падащи нозе, две лица с изражение на терор. Моят череп изглежда е под същото екстремално налягане както и нашата стоманена обшивка ... Виждам и чувствам, че всичко се движи върти около мен със слисваща яснота ... Чувам крясъци, които изглежда идват от далече ... Искан да легна и да си скрия главата в ръцете си. Няма осветление. Лудият страх от удавяне на тъмно, без да видя зелено-белия порой вода, която идва да напълни подводницата...“

Лячин нямаше време да оцени събитията. Даже ако можеше да изкрещи заповеди, той не би бил чул. Експлозията спуква тъпанчетата на всички, които бяха в предната част на подводницата. Шумът от детонацията ставаше по-интензивен след като хидравликата и сгъстеният въздух, минаващи през тръбите, нахлуха в помещенията на подводницата.

Зад командния център, в трети отсек, се намираше радиокабината на „Курск“, най-секретната част на подводницата, в която достъпът ставаше само със специални ключове-кодове. Опитните офицери на подводниците Антей 949А казваха, че свързочното обзавеждане е направено така, че когато подводницата е на перископна дълбочина, с вдигнати антени, аварийният сигнал може да се изпрати само с натискането на четири или пет ключа. Камандващ радиостанцията беше Андрей Рудаков, офицерът, който се съдеше със собствените си адмирали, за да осигури заплащането на моряците навреме. Обучен в Тихоокеанския флот, считан за упорит и способен, Рудаков беше описван от колегите си като човек, който би се отличил в кризисна ситуация.

Аntenите на „Курск“ бяха издигнати и пробождаха морската повърхност. При тази дълбочина и позиция, изглеждаше, че Рудаков е в отлично състояние да изпрати незабавно SOS сигнал. Но никакво аварийно съобщение не беше изпратено, нито до шифрованите канали на Северния флот, нито на международните честоти за бедствие. Радиостанцията трябва

да е била силно повредена и Рудаков е бил неспособен, вероятно изхвърлен палубния настил и жестоко объркан.

В няколкото секунди след експлозията, в ужас и объркване, Лячин и някои от хората в командния център би трябвало да се борят, за дойдат на себе си. Въпреки нараняванията, те биха пролазили за да оценят повредата и отворят въздушните клапани за изплаване на „Курск“ на повърхността. Продушването с въздух на баластните танкове е проста работа, която изисква просто натискане на бутон на контролната конзола. Това, сигурно, би било първото действие на всеки старши офицер на борда. Но очевидно, вече беше твърде късно. Дори ако някой достигнеше и натиснеше бутона, подводницата беше вече твърде силно повредена, за да реагира.

Даже аварийният буй, който е монтиран във вдлъбнатина върху външния, лек корпус, не успя да се задейства. Устройството е свързано със сензори, които откриват ред аварийни състояния като увеличено налягане вътре в подводницата, наводняване или пожар, всяко от които би трябвало да задейства автоматичното освобождаване на буя и изплаването му нагоре, с прикачен към него на проволка кабел. При достигане на повърхността, антената на буя започва да излъчва сигнали за бедствие. След откриването на буя, спасителите трябва само да последват проволката с кабела до морското дъно, за да открият липсващата подводница. Някои специалисти от Северния флот претендираха, че буют поради неизправност е изплавал толкова често, че накрая е бил заварен за корпуса. Други предполагаха, че сензорите са били разрушени преди да могат да задействат освобождаващия механизъм на буя. Разтърсващата истина е, че през 1999 г., по време на средиземноморското плаване, съществуваше твърде голяма загриженост, че буют може да изплава случайно и да демаскира местоположението на подводницата на западните военноморски сили. В резултат, освобождаващият механизъм на буя в трети отсек беше умишлено блокиран. Даже по време на летните учения в свои води, механизмът стоеше съзнателно извън строя. Операционният ключ в механизма, който контролираше буя, беше премахнат.

Ако Лячин и неговите старши офицери имаха време да помислят, че тяхното опасно положение не би могло да стане по-лошо, те би трябвало да погледнат дълбокомерите, които все още работеха, за да открият, че „Курск“ потъваше сега, теглен надолу от собственото си тегло и теглото на водата, която се изливаше в предните отсеци през разрушените тръбопроводи.

Плитките води на Баренцово море представляваха сега от само себе си смъртна опасност. Липсата на дълбочина е опасност в подводните операции, лишавайки командира от запас от дълбочина, в случай на грешка. Даже ако Лячин успееше да вземе командните решения, той отчайващо нямаше никакво време. Средната дълбочина на Баренцово море е 220 метра, а в райони южно от остров Медвежий, те достигат малко по-малко от 600 метра. Но „Курск“ беше във води с дълбочина само 115

метра. Вместо няколко минути, в които да спаси подводницата си, Лячин имаше на разположение само няколко секунди.

В разбития торпеден отсек законите на физиката действаха безпощадно. Неумолимата реакция на горивото и водородния прекис не може да се спре – тя е самоподдържаща се като лавина. Торпедото не дава втора възможност. Пожарогасителите и други противопожарни средства, дори и да има време да се използват, са безполезни. Реакцията ще спре само тогава, когато химикалите изгорят докрай, в този случай хиляда килограма НТР и петстотин килограма бензин. Предните отсеци се превърнаха в гигантска горивна камера – пожарът от горивото на торпедото, смесицата от керосин и водороден прекис бушуваха до достигане на невероятна горещина. Торпедните стелажи, сноповете от кабели, стоманените прегради и корпусите на останалите двадесет и три единици боезапаси (торпеда и ракети – бележка на преводача) започнаха да се разтопяват. Не учебните торпеда, а бойните лежаха все още заклещени в своите стелажи или разхвърляни сред останките от експлозията.

Бойните глави, естествено, се „варяха“.

Експлозивите достигат до спонтанно избухване при температура около четиристотин градуса по Целзий. Температурата в торпедния отсек се покачваше и навлизаше вече в опасната зона. Неконтролируемото потъване на подводницата продължи точно 135 секунди, преди втора експлозия да опустоши отсеците. Беше изчислено, че „Курск“ е плавал около четвърт миля между двете експлозии, спускайки се 107 метра вертикално. 23 000-тонният кораб се удари в морското дъно под много малък ъгъл, но с голяма сила.

Втората детонация беше истинско сеизмично събитие, близо 250 пъти по-голяма от първата. Всички бойни глави и гориво в останалите торпеда се възпламениха почти едновременно и тази експлозия беше регистрирна с величина 3.5 по скалата на Рихтер. Учените, които изследваха сеизмичния модел на втората експлозия, казват, че тя се станала на същата дълбочина, на която се намира морското дъно – на 115 метра. Това предполага, но не доказва, че втората детонация е била причинена по-скоро от удара в морското дъно, отколкото достигането на бойните глави до температурата за спонтанно избухване. Всяка версия може да е истината. Пожарът в торпедния отсек беше създавал ад и температурите достигаха до няколко хиляди градуси.

Здравият корпус на подводницата е много устойчив на повишено налягане от вътрешните напречни прегради. Високо якостната и с висок предел на разтягане стомана на корпуса може да понесе налягането на водата до дълбочини 1000 метра, докато напречните прегради щяха да се огънат при една десета от това налягане. Но при мащабът на тази експлозия, тези разлики бяха без значение. Вторият взрив проби корпуса само за частица от секундата, след като носовата напречна преграда беше унищожена. Точно над района за съхранение на торпедата, на десния борт, ударната вълна откъсна почти един квадратен метър от здравия корпус.

Дебелата стомана беше пробита като с юмрук. Лекият корпус, по-тънък хидродинамичен корпус с дебелина едва 8.5 милиметра, просто нямаше шанс да остане здрав.

Тогава, ударните вълни се втурнаха през океана и се удариха в морското дъно. В отсеците, които бяха разрушени от огъня и експлозията сега бучаха ледените арктически води, с температура едва няколко градуса над точката на замръзване и под налягане, което беше достатъчно да среже човек на две части. Ако подводницата беше близко до повърхността, торпедният отсек със своята почти два квадратни метра пробойна в корпуса, би се запълвал с 90 000 литра в секунда. При дълбочина над 100 метра, с допълнителното налягане на водата, отсеъкът се е запълнил с вода много по-бързо. Той е бил запълнен изцяло точно за шестнадесет секунди. Моряците и офицерите в командния център, които оцеляха при първата експлозия, сега нямаха никакъв шанс. През напречната преграда между торпедното отделение и второ отделение, те се срещнаха с унищожителна стена от вода.

Втората експлозия остави всички носови отсеци на подводницата разрушени. Рудаков и неговият екип от двадесет и четири офицери и матроси в трети отсек бяха защитени само от стоманена напречна преграда на контролния център във втори отсек. Тази преграда се разпори, сякаш беше от хартия. В четвърти отсек, където се намираше кухнята, каюткомпанията и много от спалните помещения на подводничарите бяха разрушена. Тези, които попаднаха в капана и включваха Олег Евдокимов, и младия готвач, които считаха своето прехвърляне на „Курск“ за благословия, защото наблюдателното око на капитан Лячин означаваше, че той щеше да избегне тормоза, който беше широко разпространен навсякъде в руските въоръжени сили.

След като ударната вълна си проби път през големия четвърти отсек, следващите напречни прегради започнаха да забавят скоростта на взрива. Експлозията сега се превърна в гигантско състезание между огромната сила на взрива и инженерната конструкция на подводницата. Сега въпросът беше колко назад ще се разгърне разрушението в корпуса на „Курск“. В пети отсек се намираха ядрените реактори. Те бяха покрити със стени от изключителна здравина, заградени с затвърдена висококачествена 127 милиметрова стомана, която беше способна да устои на налягане до 1000 метра дълбочина (100 килограма на квадратен сантиметър) и имаше същата еластичност както здравия корпус на подводницата.

Ударните вълни разрушиха първите четири отсека смачквайки напречните прегради чак до ядрените реактори. Напречната преграда там задържа. Тя беше огъната и извита, но за учудване, стоманата издържа. По-ранното поколение от руските атомчици надменно описваха техните подводници като „ядрени трактори“, защото имаха елементарна техника на конструкцията, която обкръжаваше реакторите. Но в конструкцията на „Курск“ нямаше никаква измама. За всеки случай, екипът от дизайнери и инженери бяха вградили огромен запас от безопасност и тяхната работа

издържа върховния тест. Взривът беше спрял в най-критичната точка, преди ударните вълни да изкъртят контролните пръчки. Ако тези пръчки не бяха безопасно и навреме доведени в неработно положение, ядрените реактори щяха да продължат да работят и оставени без надлежна циркулация на вода, те биха станали по-горещи и по-горещи. В кратко време горивото би могло да стопи ректора на път да излезе от него като високо радиоактивна буца, горяща на морското дъно и отравяща океана.

Светът беше останал разделен само на една напречна преграда от ядрена катастрофа. 127 милиметра скъпоценна стомана осигуриха това да е само инцидент на подводница, а не регионално бедствие.

В случая, контролните пръчки бяха изведени в безопасно неработно положение или от автоматичен обезопасяващ механизъм или от ръката на моряк, който беше реагирал със мълниеносна скорост на надвисналото бедствие. Във всеки случай, ядрените реактори спряха автоматично. Налягането на парата в котелното спадна и турбогенераторите спряха. Акумулаторите в носовите отсеци бяха разрушени. „Курск“, без електроенергия, лежеше сега неподвижен на морското дъно.

Обезформени тела плаваха в наводнените коридори. Избутани в горния край на тавана на носовия отсек се намираха останките на торпедо 65-76, което беше в дясната торпедна тръба. Тялото на един от моряците в командния център беше повлечено нагоре-надолу и обратно с такава сила, че трупът беше намерен набит в тавана на втори отсек.

Подводницата беше дълга 155 метра, така че лежеше на дълбочина по-малка от своята дължина. Ако тя беше направила невъзможното и би застанала вертикално, около 40 метра от корпуса и щяха да стърчат над морската повърхност. Аварийният люк над девети отсек щеше да бъде на няколко метра над вълните.

С отсеци от първи до пети - наводнени, двата корпуса – пробити, и спрените два реактора, всеки от по 190 мегавата, „Курск“ беше смъртно ранена. Коронното постижение на проектантското бюро на легендарния „Рубин“ в Санкт Петербург и корабостроителния завод „Севмаш“ на Бяло море, лежеше разрушено на дъното на Баренцово море.

За тази подводница беше необходимо едно десетилетие за да се проектира, три години, за да се построи, и само 135 секунди за да се разруши.

За оцелелите в кърмовите отсеци на осакатената подводница, изпитанието започваше едва сега. Сто метра разделяха точката на експлозията от шести отсек, който беше точно зад ядрените реактори. Инженерите в корабостроителния завод на Бяло море бяха говорили за „живучестта“ на подводницата и в определен смисъл те се оказаха прави. Изглеждаше, че е немислимо друга подводница в света да е предложила шанса за живот на толкова хора от екипажа след две експлозии от този мащаб. Това, което се случи на „Курск“ беше най-лошият възможен кошмар за корабостроителния завод „Севмаш“ и проектантското бюро на „Рубин“, но в същото време, то беше и най-забележителното постижение.

Шесто отделение се обслужваше от пет моряка, които баха ръководени от капитан-лейтенант Рашид Аряпов, младият офицер от Узбекистан, чиято жена му беше казала само преди няколко седмици по-рано, че е бременна с тяхното първо дете. Той отговаряше за пропульсивните системи на подводницата. В седми и осми отсеци, бяха групите по обслужване на главните двигатели и турбогенераторите, още шестнадесет души, водени от приятеля на Аряпов, Дмитрий Колесников и Сергей Садиленко и двамата капитан-лейтенанти. В последния, девети отсек, служеха още трима моряци като техници.

Знае се, че точно преди изстрелването на торпедото, двама от моряците на кърмата са били изпратени към носа и един член от екипажа е отишъл към кърмата. Това оставя двадесет и трима души зад защитените стени на реакторите. Те са чували стандартните предупреждения със звънеца и бяха чули предупрежденията на командния пост за незабавното изстрелване.

Моряците от кърмовите отсеци би трябвало да са хвърлени на пода от ударните вълни и да изпитват ужас докато подводницата се огъваше, усукваше конвулсирайки със звънът на алармените звънци. Звукът на разкъсваща се стомана стържеше остро по целия кораб. Дълбокомерите във всички четири отсеци биха им казали, че „Курск“ потъва бързо надолу. Комуникационните връзки с контролната станция бяха отрязани, оставяйки моряците в кърмовите отсеци изолирани и ужасени. Те само можеха да предполагат за ужасите, които бяха причинени на техните колеги и приятели в по-предните отсеци. За тях нямаше начин да узнаят какво се беше случило, но те може да са предположили дедуктивно, че или е станало голямо сблъскване на кораб с подводницата или някое от техните торпеда или ракети са детонирали.

За първите няколко момента от втората експлозия, те бяха вкарани в свят, където оцеляването беше изцяло извън техните ръце. Ако налягането беше пробил откъм кърмата, те биха загинали моментално. Физиката на експлозията, както и работата на проектантите в Сент Петербург и инженерите в арктическият завод преди няколко години по-рано, определиха дали ще бъдат живи за няколко секунди от време. Те трябва да са се взирали отчаяно в напречните прегради и люкове, в очакване да видят дали тези защитни бариери ще издържат ударните вълни и смачкващото налягане на океана отвън.

В момента, в който подводницата се блъсна в морското дъно, като изрязваше плитък канал в тинята, „Курск“ беше загубила комуникации, отопление, вентилация и всичко освен аварийното осветление. Хидравличните и електрическите системи бяха колабирали. Двадесет и тримата моряци бяха живо погребани!

Както лежаха на пода или вкопчени за машинариите, за да пазят равновесие, оглушителното ехо от детонациите отзвуча. Сред объркващия

ужас на това, което срещнаха, те още не схващаха изпитанието, стоящо пред тях.

Превод

Орлин СТАНЧЕВ

капитан далечно плаване